

A KRIMINALISZTIKAI CSAPDÁKRÓL ÁLTALÁNOSÁGBAN

Egyes közösségekben, mint például munkahelyeken, iskolákban, munkásszállókon, öltözőkben gyakran megesik, hogy sorozatos lopások történnek, melyeknél nem is feltétlenül az ellopott tárgy értéke a releváns, hanem a körülmények miatti felháborodás, az ember közvetlen környezetében élőkbe, vagy –dolgozókba vetett bizalom megingása. Az ilyen helyzetek általában nyílt gyanúsítgatást vonnak maguk után, melynek egyenes következménye a helyi légkör megromlása, ami a munkahelyek esetében hosszabb távon a dolgozók teljesítményét is negatívan befolyásolhatja. A bűncselekmény sorozattal érintett közösségek tagjai között fokozott a figyelem, így különösen fontos a rendőrség tekintélye szempontjából, hogy sikeres legyen a folyamat. Az ilyen közösségben belül elkövetett sorozatos bűncselekmények elkövetőjének felderítése meglehetősen bonyolult művelet, elsősorban azért, mert ahhoz, hogy fény derüljön a kilétére, az esetek többségében ártatlanoknak is kellemetlenséget okoznak. (BM ORFK Tájékoztató [1982])

Ahhoz, hogy a krimináltechnikai csapdákat be tudjam mutatni a dolgozatomban, mindenekelőtt fontosnak tartom az egyes fogalmak tisztázását, valamint a kriminalisztikai csapda általánosságban történő bemutatását.

„ A kriminalisztikai csapda bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési lehetőség, krimináltechnikai eszköz és krimináltaktikai adatgyűjtési módszer, amely a bűncselekményt elkövető személy közvetlen vagy közvetett leleplezésére szolgál, valamint lehetővé teszi bűncselekmény-sorozatok megszakítását, felderítését, bizonyítását és a további elkövetések megelőzését. Egyúttal olyan krimináltechnikai eszköz, csapda céljára kialakított, vagy e cél érdekében is felhasználható vegyszer, tárgy, berendezés stb., amely a kitűzött felderítési és/vagy bizonyítási célok szolgálatában konspirált módon alkalmazható valamely esemény (cselekmény) bekövetkezésének jelzésére, menetének feltárására, dokumentálására; illetve az egyedi azonosítást lehetővé tévő összehasonlító minták beszerzésére.” (Lakatos [2005])

A csapda leggyakrabban a gépkocsik üzemanyag tankjaiból történő gázolaj vagy benzin, munkahelyek, kollégiumok, iskolák öltözőszekrényiből történő pénztárca és pénzlopások valamint hivatalokból elemelt okmányok felkutatásánál használatos. (Tremmel-Herke-Fenyvesi [2009])

A csapdák funkciója az, hogy leplezett adatgyűjtési-felderítési módszerrel a titkos információgyűjtésben és a nyílt nyomozásban is megszakítsa és felderítse a bűncselekmény-sorozatokat és megelőzze a további elkövetéseket, felderítse, vagy leleplezze az egyszeri elkövetéseket, tetten érje a bűncselekmények elkövetőit, megállapítsa azok kilétét, illetve segítse az elfogását és az elkövetett cselekmény bizonyítását lehetővé tévő bizonyítékok beszerzését. Ezen célok elérése érdekében lehetséges a csapdák használata.

A csapda alkalmazása szempontjából bűncselekmény-sorozatról akkor beszélhetünk, ha a rendelkezésre álló adatokból egyértelműen megállapítható, hogy folyamatos, vagy ismétlődő elkövetésről és nem csupán hasonló, de egyedi, egymástól független esetekről van szó.

A csapda technikai oldalával (eszközök technológia kidolgozása és fejlesztése) a krimináltechnika, általános tételeivel, úgy, mint: elvek, lebonyolítás, alkalmazás feltételei, előkészítés, tervezés, stb. a krimináltaktika; a nyílt eljárásban történő felhasználásával a krimináltaktika és metodika; a titkos információgyűjtésben betöltött szerepével (titkos alkalmazásának speciális kérdéseivel) pedig a bűnügyi szolgálati ismeretek foglalkoznak. (Lakatos J.[2005])

A CSAPDA ALKALMAZÁSÁNAK ÁLTALÁNOS ÉS SPECIÁLIS ELVEI

2.1. A csapda alkalmazásának általános elvei

Az általános alkalmazási elvek a következők:

- a.) Törvényesség
- b.) Titkosság
- c.) Célszerűség.

a.) Törvényesség

Ha már jogi szemszögből nézzük a témakört, mindenekelőtt foglalkozzunk a törvényességgel. A csapda csak törvényes keretek között, törvényes célokra alkalmazható. Jogsabályi szempontból az 1994. évi XXXIV.-es törvény, azaz az Rtv., ezenkívül az adatvédelmi törvény vonatkozó részeit kell irányadónak tekintenünk, természetesen a Büntetőeljárás törvényben foglalt bizonyítás általános szabályaival összhangban. A csapda alkalmazása nem alkalmazható, ha az sérti az ember magánéletét, személyiségi jogait, vagy a méltóságát. A szükséges mértéknél jobban nem avatkozhat bele az érintettek életébe, személyes adatok nem kerülhetnek nyilvánosságra, ha nem felétlenül szükséges, emellett a csapdaállítás nem járhat a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával, valamint nem lehet jogellenes sem.

Tilos a csapda oly módon történő alkalmazása, hogy annak bizonytalan legyen a kimenetele. Ez törvényességi szempontjából fontos, emellett eredményesség tekintetében sem számít elhanyagolhatónak. Ha ezt al elvet nem tartják be, a csapda nem érheti el a célját, illetve akár le is lepleződhet, így veszélyeztetve a nyomozás sikerességét, amellett, hogy egy megalapozatlan csapda akár konkrét jogsérelmet is okozhat, ha az alkalmazás egész időtartama alatt a csapda *megbízható ellenőrzése nem biztosítható*. E szempont figyelembe vétele valóban szükséges, hiszen be nem tartása esetén a hiányos ellenőrzés tévedésekhez, vagy alaptalan gyanúsításhoz vezethet.

Szintén a törvényesség címszó alá tartozó fontos elv az, hogy tilos a csapdát provokatív módon alkalmazni.

„A csapda rendeltetésszerűen arra irányul, hogy a felderíteni kívánt bűncselekmény elkövetője *a már kialakult elhatározását a hatóság által ellenőrzött helyzetben valósítsa meg* – és így lelepleződjön. „ (Lakatos J.[2005])

A leleplezés érdekében telepített csapdát sajnos lehetetlen úgy felállítani, hogy abba csak a tetten érni kívánt elkövető „sétáljon bele”, így nem ritkán előfordul az, hogy a sorozatos elkövetés leleplezése céljából telepített csapdával alkalmi elkövetőt fognak meg. Önmagában az, hogy a csapda telepítésével megteremtik a lehetőségét a bűncselekmény elkövetésének, még nem minősül provokációnak, hiszen mindenkinek joga van eldönteni, hogyan cselekszik, de ha nyilvánvaló, hogy az elkövetőt közvetlenül, vagy közvetve rábírták a bűncselekmény elkövetésére, az egyértelműen provokáció. Akárcsak az, ha a nyomozó hatóság idő előtt beavatkozik, és ezzel az elkövetőt megzavarja abban, hogy a valós szándékának megfelelően cselekedjen. Erre megfelelő példa az, hogy nem szabad mondjuk egy ismert betörőnek „tippet adni” azért, mert feltételezhető, hogy ő áll a felderíteni kívánt sorozatos bűncselekmények mögött; vagy nem szabad úgy eligazítani a közreműködőt, hogy *szabályosan ráerőszakolja az esetleges elkövetőre* a megvesztegetésre szánt összeg átvételét, és még az átvételt követően is ajánlatos várni, hogy az ügyintéző tesz-e valamilyen intézkedést a vesztegető leleplezésére. (Lakatos J.[2005])

Új jogintézménynek számít az úgynevezett „megbízhatósági vizsgálat”, melyet speciálisan a vesztegetéses bűncselekmények felderítésére alkalmaz a Nemzeti Védelmi Szolgálat. Az ügyészi felügyelet mellett zajló vizsgálat célja az, hogy mesterségesen generáljanak olyan élethelyzeteket, amik a való életben is előfordulnak, és ezáltal megfigyeljék a védett állomány tagjait, hogy a jogszabályoknak megfelelően végzik-e a munkájukat. A vizsgálat nem járhat a vizsgálat alá vont személy megalázásával, döntési szabadságának korlátozásával, valamint más testi épségének és vagyonának veszélyeztetésével. (www.rszvsz.hu)

Szükséges megemlíteni továbbá, hogy amennyiben a nyomozás során indifferens személyekről is rögzítettek adatokat, úgy azokat titokként kell kezelni mindaddig, amíg a csapda felszámolásra nem kerül. Amint ez megtörtént, az ilyen személyekkel kapcsolatos adatokat meg kell semmisíteni.

b.) Titkosság

A titkosság elvének figyelembe vétele biztosítja, hogy a csapdaállítási és nyomozási sikeres legyen, így csak akkor van értelme a csapda alkalmazásának, ha nem csak a telepítés, hanem az egész folyamat titokban tartható. A csapda alkalmazása szempontjából illetéktelennek minősül minden olyan személy, akinek érdeke fűződhet a csapda eredménytelenségéhez, illetve aki bármely módon hozzájárulhat a csapda leleplezéséhez.

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy mivel meglehetősen ritka az olyan eset, ahol nem kell bevonni más személyeket abból a körből, ahol a bűncselekmények történnek, ez jelentősen megnehezíti a nyomozó hatóság munkáját.

c.) Célszerűség

Végül de nem utolsó sorban nagyon fontos szempont a célszerűség. Egy kriminalisztikai csapda alkalmazása akkor minősül célszerűnek, ha *az adott körülmények között* ezzel a módszerrel lehet a kitűzött felderítési vagy bizonyítási feladatot *megbízhatóan, gyorsan és gazdaságosan elvégezni*. Mérlegelni kell, hogy megfelelő-e az időpont, és hogy mely csapdatípus a legmegfelelőbb a célszemély leleplezésére. A csapda esetében célszemély az, akire a csapda alkalmazása irányul, az elfogni kívánt elkövető. Az egyes csapdafajták közül történő választás során a legfontosabb szempontnak a megvalósíthatóság, a lehetséges kockázat és a gazdaságosság számít, amellett, hogy figyelembe kell venni, hogy mely csapda alkalmazása jár komoly nehézséggel, és melyik az, amelyet alacsonyabb költségek árán, mégis hatékonyan tudnak felhasználni az adott esetben. Tipikusan ilyenek az épületben már meglévő olyan biztonsági berendezések (térfigyelő kamerák, riasztók), melyek alkalmasak arra, hogy csapdaként is funkcionáljanak, amennyiben szükséges. (Lakatos J. [2005])

2.2. A csapda alkalmazásának általános előfeltételei:

Jogi előfeltételek

E témakör kapcsán térnék ki egy kicsit a csapdák alkalmazásának meglehetősen bizonytalan és sok vitát kiváltó jogi hátterére. Korábban a Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 40/1987. számú utasítása, a NYUT szabályozta a krimináltechnikai csapdák telepítését, de részletesen ez a forrás is csak a vegyi csapdákkal foglalkozott, ami csak egyetlen szegmense a lehetőségek széles tárházának. (ORFK Oktatási és Kiképző Központ [1992])

Napjainkban az egyes jogszabályok egymásra utalnak a csapdákkal kapcsolatban, hiszen az Rtv. a csapdát bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési eszköznek minősíti; míg a Be. a titkos információgyűjtés kapcsán a Rendőrségi Törvény szabályaira utal vissza. Emellett a NYUT utódjaként funkcionáló 23/2003. BM-IM rendelet, azaz a Nyer. sem tartalmaz instrukciókat arra vonatkozóan, hogy a csapda hogyan alkalmazható a nyílt nyomozásban. (Lakatos J.[2005])

Személyi előfeltételek

Mindenekelőtt szükséges megvizsgálni a konkrét várható bűncselekményt, és annak lehetséges elkövetési módjait, a helyszínt, valamint azt, hogy mely csapdafajta alkalmazása vezetne a legkönnyebben eredményre. Ezt követően előzetes felmérések alapján célszerű tervet készíteni a végrehajtás pontos menetéről, hogy meg lehessen határozni a szükséges nyomozói létszámot, figyelemmel az alkalmazott technika jellegére, ami akár igényelhet állandó nyomozói jelenlétet is, de előfordulhat, hogy nem szükséges folyamatosan figyelemmel kísérni. Ez többnyire a video csapdákra jellemző. A szakértők bevonásáról szintén itt érdemes dönteni, valamint számba venni az érintett objektum méretét és egyéb paramétereit és azon személyek várható számát, akikre az ellenőrzés kiterjed.

Technikai előfeltételek

A technikai előfeltételek esetében hasonlóan kell eljárni, mint a személyi előfeltételeknél, azzal a különbséggel, hogy itt elsősorban azt kell vizsgálni, hogy mi az az alapvető cél,

amit a csapdának biztosítania kell, illetve hogy a helyszín szempontjából mely típus telepíthető a legkönnyebben, melyet lehet a legegyszerűbben elrejteni, és vélhetően melyik lesz a leghatásosabb. Figyelemmel kell lenni, hogy a csapdaanyagnak egyértelműen azonosíthatónak, ugyanakkor titkosnak kell lennie, összetéveszthetetlen legyen bármilyen közforgalomban kapható cikkel például tisztítószerrel, kozmetikumokkal, vagy egyéb anyagokkal. Optimális legyen a csapdatárgyhoz való tapadása, szükség esetén könnyen eltávolítható és egészségre ártalmatlan, emellett szabad szemmel láthatatlan legyen, ugyanakkor létezzen egyszerű technikája a láthatóvá tételnek. Pénzek megjelölésénél megnöveli a későbbi azonosítás biztonságát, ha különböző anyagkeverékeket használunk, melyeket a Budapesti Rendőfőkapitányságtól kell igényelni és a fel nem használt maradék anyagot oda vissza kell küldeni. (ORFK Oktatási és Kiképző Központ [1992])

2.3. A csapdagazda

„ A csapdagazda az a személy, aki a csapdatelepítésről tud, annak folyamatos figyelemmel kísérésével megbíztak (szükség szerint a rendszer ki- és bekötésével ki- és bekapcsolásával). Kötelessége a keletkezett változásokat soron kívül jelezni a bűnügyi szolgálat részére.” (ORFK Oktató és Kiképző Központ [1992])

Mivel a csapdagazda szerepe nem elhanyagolható kiválasztásánál körültekintően kell eljárni így ügyelni kell arra, hogy a személyiségéből fakadóan alkalmas legyen a feladatra, megbízható legyen, betartsa a kapott utasításokat, továbbá fontos, hogy tudjon titkot tartani.

A csapdagazda megválasztásánál a fontos szempontnak számít, hogy vélhetően a bűncselekmény sorozat következő sértettje legyen, a valószínűsíthető elkövetői köréből egyértelműen ki lehessen zárni, valamint, hogy munkaköréből vagy egyéb helyzetéből adódóan minél előbb észlelhessen az elkövetését. Amennyiben az önkéntes vállalás nem biztosítható, úgy csapda telepítésétől el kell állni. Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy mivel a csapdagazda és a bűnelkövető is azonos körből kerül ki, úgy a felderítés eredményessége nagyban függ a csapdagazda megbízhatóságától. A csapdagazdát ki kell oktatni arról, hogy mely módon és milyen gyakorisággal kell

- csapdatárgyat ellenőrizni
- csapdaként elhelyezett tárgy helyét rendőri utasítás nélkül nem változtathatja meg

- lehetőség szerint ne érintkezzék a preparált tárgyal, mert beszennyezheti azt, ezáltal megnehezítheti a hatóság munkáját
- annak eltűnése esetén kit és mely módon értesítsen. (Bodrogi L.-Korom S.)

2.4. Általános alkalmazási feltételek:

„Ahhoz, hogy el lehessen dönteni, hogy a csapda alkalmazásra kerüljön-e egyáltalán, feltétlenül szükséges információt gyűjteni arról, hogy az érintett ügyben célravezető-e a telepítése, várható-e eredmény, avagy inkább más módszerrel lenne érdemes próbálkozni.

- valószínűsíthető legyen az a jövőbeli esemény, amelynek kapcsán sor kerül a csapda alkalmazására;
- biztosítható legyen a csapda fajtájának kiválasztását, telepítését, realizálását meghatározó körülmények megfelelő megismerése;
- reális lehetőség legyen a csapda telepítésére, megfelelő ellenőrzésére, a realizálás és/vagy felszámolás megszervezésére, végrehajtására,
- és biztosítani lehessen a szükséges személyi, tárgyi, technikai feltételeket. „ (Lakatos J. [2005])

2.5. A csapda alkalmazásának specifikus feltételei

A specifikus feltételek mintegy iránymutatásként szolgálnak arra nézve, hogy a kitűzött felderítési és/vagy bizonyítási célokhoz mérten miképpen kell értelmezni az általános előfeltételeket (mi azok konkrét tartalma), illetőleg mit kell még megvizsgálni, figyelembe venni.

A specifikus feltételek, illetve azok csoportjai természetesen nem csak az általános előfeltételekhez, hanem – a konkrét esettől, a kitűzött céloktól függően – egymáshoz is kapcsolódnak, ezért azokat is mindenkor együttesen, *összefüggéseikben* kell vizsgálni és értékelni. Így pl. zsarolás esetében fennállhat a sorozat; a sértett előre, pontosan megmondhatja, hogy hol és mikor következik be az újabb elkövetés; a csapda alkalmazásának egyszerre lehet célja a bizonyítás, a bűnös kapcsolatok felderítése és az elfogás – tehát a mindezeknek megfelelő összes, az adott szituációban releváns specifikus feltételt figyelembe kell venni.

A gyakorlati tapasztalatok szerint a csapda alkalmazásának különböző eseteiben specifikus feltételként rendszerint a következőket érdemes megvizsgálni:

- bűncselekmény-sorozatok esetében
 - felismerhető a sorozat-elkövetés,
 - ismertek a már elkövetett bűncselekmények jellemző adatai, amelyek alapján az is elbírálható, hogy a csapda alkalmazása során bekövetkezett esemény ténylegesen a sorozathoz tartozik-e,
 - valószínűsíthető az újabb, várható elkövetés helye, ideje;
- belső elkövetők esetén – az előbbieken túl – behatárolható az elkövetői kör (akiknek az elkövetésre lehetőségük van, illetve azzal gyanúsíthatók);
- ismert személy esetében pedig a végrehajtó állomány számára biztosíthatók a célszemély felismeréséhez és/vagy azonosításához szükséges adatok,
- ha a csapda elfogás célját is szolgálja,
 - biztosítható a megjelenés észlelése, valamint
 - az elfogás biztonságos végrehajtása is;
- előzetes információkra alapozott csapda esetében:
 - a helyszín lehetővé teszi a csapda alkalmazását,
 - a csapda megszervezésére elegendő idő áll rendelkezésre,
 - ismert vagy valószínűsíthető (kikövetkeztethető) a várható elkövetés tárgya, módja, releváns kísérő jelenségei, illetve az elkövető magatartása;
- vizsgálati minta beszerzésekor: biztosítható
 - a minta származásának a meghatározott célnak megfelelő dokumentálása,
 - a szakszerű (a szakértői tevékenységhez szükséges) mintavétel;
- bűnöző csoport (csoporthoz tartozás) felderítése¹⁰ esetében a kitűzött cél függvényében biztosítható
 - még nem ismert személy esetében a kilétének megállapításához és/vagy azonosításához szükséges adatok beszerzése,

- a célszemély megjelenésének, a kapcsolatfelvételnek stb. a megfelelő dokumentálása,
 - a célszemély, illetve a kapcsolataként felmerült személy további megfigyelése, utóbbiak kilétének megállapítása stb.;
- specifikus feltételnek tekinthetjük a technikai eszközök (vegyszeres, fototechnikai stb. csapdák) felhasználására vonatkozó azon technológiai előírásokat, amelyekkel részletesen a krimináltechnika foglalkozik; illetve az operatív csapdákkal szemben támasztott különleges követelményeket is. (Lakatos J.[2005])

„E tekintetben nem ad igazán megoldást a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenységére vonatkozó szabályozás sem. A csapda a maga valóságában ugyanis nem minősül tárgyi bizonyítási eszköznek, és nem is „bizonyító tény” („bizonyíték”). Sőt, nem is bizonyítási eljárás, hanem egy olyan, sajátos (technikai elemeket, eszközöket is tartalmazó) kriminalisztikai módszer, amelynek segítségével a hatóság egy jövőbeli feltételezett esemény bizonyos elemeit és/vagy szakaszait illetően ellenőrzött bizonyító tényt (bizonyítékot) hoz úgy létre, hogy annak forrását, a bizonyítási eszközt feltétlenül meg tudja szerezni.” (Lakatos J.[2005])

III. Fejezet

CSAPDÁK FAJTÁI

3.1. Krimináltechnikai csapdák

A krimináltechnikai csapdák fajtái: az alábbi krimináltechnikai csapdák fajtáit különböztethetjük meg:

- 1.) Nyomcsapdák (ujjnyom-, lábnyom-, eszköznyom csapda)
- 2.) Technikai csapdák (mozgófilm-, video-, fotó-, tévé-, és egyéb speciális berendezés)
- 3.) Tárgycsapdák (egyszerű, kombinált)
- 4.) Vegyszeres csapdák

- UV fényben észlelhető aktív, vagy passzív színezék csapda
- látható fényben észlelhető, aktív és passzív izotópcsapda
- szagcsapda
- aktív és passzív egyéb vegyszeres csapda. (Tremmel-Herke-Fenyvesi[2009])

1.) Nyomcsapdák

Egyszerű mechanikus csapdának számít a nyomcsapda, melyek között megkülönböztetünk ujjnyomcsapdát, lábnyomcsapdát és eszköznyomcsapdát.

A nyomcsapda olyan tárgy, melynek nyomhordozó tulajdonságai révén alkalmas arra, hogy a célszemély valószínűsíthető megjelenési helyén, illetve a veszélyeztetett területen elhelyezve a bűncselekmény elkövetése során mindenképpen érintkezzen a leleplezni kívánt személlyel, akinek nyoma ez által a nyomhordozó tárgyon marad. Az ilyen tárgyakat úgy kell kiválasztani, hogy az elkövető semmiképpen ne tudja azt magával vinni, különben a folyamat sikertelenül végződik.

Ujjnyomcsapda telepítése esetén olyan tárgy a megfelelő választás, amely szintén nem vihető el, és az adott környezetbe beleillik, de emellett az elkövetőt a mozgásában gátolja, és ezért kénytelen legyen hozzányúlni, amelynek következtében a nyomhordozó tárgycsapdán a nyomozás során felhasználható ujjnyomok képeződnek le. A gyakorlatban tipikusan ilyen tárgynak számítanak például az ajtók, üvegfelületek, dobozok, stb....

A lábnyomcsapda sokban hasonlít a fentebb tárgyalt ujjnyomcsapdához, csak ez esetben azt kell figyelembe venni, hogy mely útvonalakon közelíthető meg a célterület, illetve hogy mely területen várható az elkövető mozgása. A helyszínen hagyott lábnyomból következtetni lehet a lábbeli fajtájára, az elkövető nemére, stílusára, míg a lábnyomcsapásból az olyan egyedibb tulajdonságok is leszűrhetők, mint a járás milyensége, esetleges sántaság, mozgáskoordinációs zavar, stb.

Olyan nyomhordozót kell telepíteni, mely alkalmas arra, hogy jó minőségű lábnyomot lehessen vele rögzíteni, egyúttal vizsgálni kell azt is, hogy a csapdaként elhelyezett felület (ami lehet pl. fényezett parketta, elboronált föld, gumiszőnyeg) az elkövető által megkerülhetetlen, és átugorhatatlan legyen.

Az eszközcsapdák telepítésével a lehetséges eszközök végtelen sokszínűsége miatt nem foglalkozom részletesebben, de a megfelelő nyomhordozóval szintén lehetséges a használatuk. (Dr.Bócz E.-Dr. Finszter G. [2004])

2.) *Technikai csapdák*

A technikai csapdák alatt az elektromos csapdarendszereket értjük, melyeknek két fajtája van: a különböző (1) indításra jelzést adó, valamint a dokumentálást és egyúttal (2) vizuális, vagy audiovizuális megjelenítést biztosító video-és fotócsapdák.

(1) A különböző indításra jelzést adó csapdarendszerek is több felé tagolhatóak, úgy, mint:

- Fénysorompók: a fénysorompók úgy működnek, hogy szabad szemmel nem látható infravörös sugarak feszülnek adó és a vevő között, és ha ez a sugár valamilyen oknál fogva megszakad azonnal működésbe lép a riasztás. Akadnak olyan töltő elektronikával ellátott akkumulátorú, rendszerek melyek rendkívül sokáig képesek rendelkezésre állni és amennyiben szükséges hosszú ideig képesek tartani a riasztást, mely akkor következik be, ha a rendszerben lévő nyugalmi áram megszakad.
- Elektromágneses mezők, vagy kapacitív helységvédelem: Az elektromágneses mezők alkalmazása azért célszerű, mert ily módon nagyméretű tárgyak is biztosíthatóak, e berendezések úgy működnek, hogy a védendő helyiségekben mágneses mezőket hoznak létre, melyek mozgáskor, behatoláskor vagy egy meghatározott méretű test közeledésekor hozzák működésbe a riasztót. Ezen berendezések nappal értelemszerűen nem alkalmazhatóak, mivel az ott dolgozók illetve az egyéb ott megforduló emberek folyamatosan és ok nélkül működésbe hoznák a rendszert.
- Fotó- és video csapdák: Ezen berendezések alkalmasak arra, hogy az érintett helyiséget vagy akár tárgyat külső szemlélő számára észrevétlen módon ellenőrizték és a helyiségben megforduló személyek tevékenységét, kilétét és mozgását dokumentálják. A rendszer napjainkban

jól ismert, közterületen, bankokban, munkahelyeken és iskolákban is találkozhatunk vele.

A jelentősége annyiban áll, hogy a videokamerát, illetve a fényképezőgépet úgy állítják be, hogy a megfigyelni kívánt területen a lehetséges elkövetőről automatikus felvételeket készítsen, melyek a későbbiekben bizonyítékként felhasználható az ügyben. Éjszakai rögzítésre is van lehetőség amennyiben infrasugárzásra érzékeny anyag is rendelkezésre áll.

- Érintésre működő elektromos rendszerek: az ajtókra, ablakokra, bemutatószekrényekre akár ablakokra, falakra és a plafonra huzalos módszerrel felszerelhető érzékelőket, riasztóláncba foglalva ez elkövető a benti tevékenység vagy behatolás alkalmával működésbe hozza a rendszert. A gyenge nyugalmi árammal működtetett biztonsági láncnál, ha a bekötött érintkező működésbe lép a riasztás a nyugalmi áram megszakadásával indul meg. Ezen érintkező lemezek ingásra, érintésre, rántásra, nyomásra lépnek működésbe. Ezen riasztásos rendszereknél szükséges meghatározni, hogy hol történjen a riasztás, helyileg, vagy a rendőrségi objektumban.
- Elektroakusztikai védőrendszerek: Egy piezoelektromos testhang mikrofonnal 30-40 m² nagyságú falfelület ellenőrizhető és e készülékek olyan levegőhangra, mint a közlekedés zaja, vagy a teremzaj, nem reagálnak.

Ezen kívül léteznek, membrán kapcsolók, valamint adót és vevőt tartalmazó ultrahang berendezések is.

Az elektronikus csapdákról általánosságban elmondható, hogy rendeltetésükből adódóan helyiségek, vagy tárgyak védelmére alkalmasak illetve azt, hogy célszerű hosszabb időtartamra telepíteni őket. Mielőtt elektronikus csapdát telepítenénk vizsgálni kell, hogy indokolt e az alkalmazása, illetve, hogy más csapda alkalmazása nem jár e kevesebb költséggel, illetőleg munkával. Az előzetes technikai szemle során, kell meghatározni, hogy mely elektronikus eszköz a legalkalmasabb a feladat ellátására. Illetve, hogy adottak e a műszaki feltételek, valamint, hogy a csapda mennyire jól álcázható.

Ha szükséges a cél érdekében ki kell dolgozni egy legendát, ami által a lehetséges elkövetői kör nem szerez tudomást a csapda telepítéséről, ebben az esetben a csapdagazda kiválasztásánál különösen körültekintően kell eljárni, mert a korábban már vázolt, vele szemben támasztott általános követelményeken felül, bizonyos szintű technikai tudás is szükséges. A telepítés engedélyezéséhez részletes tervet kell készíteni, arról, hogy mely feladatokat kell végrehajtani és hogy, e feladatok végrehajtásáért kik a felelősek.

A technika fejlettségére való tekintettel sokféle elektronikai csapda között választhatunk, mely választást az befolyásolja, hogy mely cél érdekében tervezzük azt tenni, más csapda szükséges a felderítés orientálására, és más abban az esetben, amikor konkrét bizonyíték beszerzésére van szükség. Az elektronikus csapdák jogi vonatkozásánál szükséges megemlíteni, hogy objektivitásuk miatt, nem feltétlenül szükséges hatósági tanú bevonása. Miután a fotó vagy video csapdák alkalmazása során, ha megvolt a szükséges törvényi háttér, az eredmény önmagában is bizonyító erővel bír. A riasztórendszerek esetén pedig, ha az elektromos berendezés betöréses lopást jelez, kötelező az összes esetben helyszíni szemlét tartani, ami további törvényi garanciát feltételez.

Amennyiben a realizálás (az elkövető a csapdatárgyat magához veszi) megtörtént, vagy eredménytelenül telt le a nyomozási határidő, az elektronikus csapdák kivonását ugyanúgy meg kell tervezni, mint a telepítését a konspiráció biztosítása érdekében. (ORFK Oktatási és Kiképző Központ [1992])

3.) Szagcsapda

Gyenge vagy gyorsan illanó szagok felerősítésére léteznek úgynevezett nyomerősítő vegyi anyagok, melyek sok illó szaganyagot tartalmaznak, emellett képesek alkalmazkodni az egyes talajviszonyokhoz, valamint az időjárási viszonyoknak is ellent állnak. A gyakorlatban ilyen szagpreparátumként alkalmazzák a naftalint is, melyet festő és/vagy UV reagens anyagokkal kevernek, hogy a feltételezett elkövetési helyeken elhelyezzék és az elkövető, amennyiben rátalál, és fizikai kapcsolatba kerül vele speciálisan képzett kutya segítségével leleplezhető. (Tremmel-Herke-Fenyvesi [2009])

4.) Vegyszeres csapdák

Vegyszeres csapdák esetén szabad szemmel nem látható jó tapadási képességű speciális összetételű ugyanakkor egészségre ártalmatlan vegyi (radioaktív) anyagokkal előkészített

értéktárgyat vagy pénzt alkalmaznak. Ezt nevezzük passzív csapdának. Míg aktív csapdák esetén az elkövető megjelölésére közvetlen vegyszerhatást célszerű alkalmazni.

A vegyszeres csapdák olyan tárgyak, amelyeket speciális anyaggal kezelnek, ún. preparálnak, és fajtájukat tekintve lehetnek aktívak és passzívak is. Legtöbbször passzív csapda kerül alkalmazásra, melyről a rajta elhelyezett vegyi anyag a fizikai érintkezés során az elkövetőre kerül át. Az aktív csapdák estében viszont arról van szó, hogy közvetlen vegyszerhatás hatására megjelölik a célszemélyt, aki így könnyedén beazonosítható.

Dolgozatomban elsősorban a passzív csapdákkal szeretnék foglalkozni, melyek legáltalánosabb fajtái a színezékcspadák. A színezékcspadákra az a jellemző, hogy az általuk létrejövő szennyezés elszíneződés formájában optikai úton válik láthatóvá. Az észlelés történhet szabad szemmel vagy UV fény hatására, melyet lumineszkáló vegyi anyagoknak hívunk. Itt térnék ki bővebben a lumineszkáló tolvaj csapdákra, mely fogalom megértéséhez a lumineszcencia szó jelentésének megismerése szükséges. A lumineszcencia olyan fénykibocsátás, amelyet az anyag fénnel, részecskével, röntgensugárzással történő besugárzás hatására hoz létre. Ahhoz, hogy lumineszkáló tolvajcsapda kerüljön alkalmazásra, szükség van olyan anyagra, mely a sugárzás hatására fényt bocsájt ki, valamint egy olyan speciális, különleges fényforrásra, mely alkalmas a besugárzásra. A lumineszkáló vegyi tolvajcsapda fogalma: „Olyan krimináltechnikai eszköz, és egyben taktikai fogás, amely a lumineszcencia jelenségére alapozott speciális vegyi anyagok és eszközök felhasználásával lehetővé teszi a bűncselekménysorozat megszakítását, felderítését, bizonyítását és a bűncselekmények megelőzését az elkövető közvetlen, vagy közvetett leleplezésével.” (Bodrogi L.-Korom S. 10.o.) Például a következő jogesetben: „Az egyik pécsi ipari üzemből a munkások öltözőszekrényeiből több alkalommal készpénzt tulajdonítottak, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy sorozatos elkövetésről van szó és belső tolvajról van szó a nyomozó az egyik minden gyanú felett álló alkalmazottnak nem látható színezékekkel ellátott pénzt adtak melyet ő a többiek számára is jól láthatóan szinte kihívóan helyezett el szekrényében, majd a műhelybe távozott. A munkaidő végére a pénz eltűnt a szekrényéből ám a dolgozókat vissza tartották és úgynevezett UV ultraibolya fénnel –lámpával megvilágították mindenki kezét, ruháját, pénztárcáját, pénzét. A károsult egyik munkatársának mind a kezén, mind a nadrágzsebén, mind a pénztárcáján és pénzén megtalálták a rejtett színezéket az élesen világított.” (Tremmel-Herke-Fenyvesi [2009] 248.o.)

Az egyes csapda anyagok fejlesztésével a Budapesti Rendőrfőkapitányság foglalkozik, ahol a szám szerint nyilvántartott csapdaanyagokat törzskönyvben tartják nyilván, ezáltal megismerhető a számuk-alkalmazhatóságuk vegyi összetételük, és forgalomba hozataluk. Azt hogy a vegyi csapda alapanyaga ne lehessen összetéveszthető más, a közforgalomba vagy a természetben fellelhető vegyülettel, úgy érik el, hogy lehetőség szerint három vagy még több a természetben külön-külön is ritkán előforduló vegyi anyagból állnak, melyek meghatározott arányban vannak jelen a csapdában. Mivel előfordulhat az, hogy olyan tárgyat kell csapdaanyaggal preparálni, amely nehezen tapad, célszerű nem por, hanem paszta alakú anyaggal kezelni a felületet, valamint vazelinnel is lehet növelni a tapadó képességet, mert az a későbbi szakértői vizsgálatot nem zavarja.

A vegyi csapda telepítésének megkezdése előtt célszerű a BRFK vagy a megyei technikai osztály, vagy alosztály vezetőjével egyeztetni, mert előfordulhat, hogy az adott helyen már korábban is történt csapdatelepítés és egy elhelyezett újabb csapda a korábban telepített csapda eredményességét veszélyeztetheti. A telepítést engedélyeztetni kell, mely a következőképpen zajlik: az eljáró nyomozó szolgálati jegyet állít ki, melynek tartalmaznia kell a telepítés feltételeinek meglétét a telepítés idejét és helyét, a bűncselekmények rövid ismertetését, melyek a csapda telepítéséhez vezettek, a csapdatárgy jellemzőit, valamint a csapda gazdaszemély adatait. A felhasználni kívánt csapdatárgy preparálása huzattól mentes, és száraz környezetben kell végrehajtani, ezért célszerű a rendőrség megfelelő alosztályán végezni, mert a nedves környezet negatív hatással bír a vegyszerre, a légmozgás pedig nagymértékű nem kívánt szennyeződést okozhat.

Fontos figyelembe venni, a megfelelő anyagmennyiséget, mely függhet a tárgyak felületi tapadó képességétől és méretétől is. A túl sok csapdaszer akár szabad szemmel is könnyen észlelhetővé válik, míg a túl kevés anyag, nem szennyez kellő mértékben, ami később bizonyítási problémákhoz vezethet. Másik fontos szempont az alkalmazandó csapdapor színének megválasztása, melyen úgy kell megtörténnie, hogy a lehető leginkább hasonlítson a kezelendő tárgy színéhez. Az így elkészült preparált csapdatárgyat be kell mutatni hatósági tanuknak, akiknek meg kell ismerniük a tárgy azonosítási számát, melyet a jegyzőkönyvben is rögzíteni kell. A csapda telepítést az eljáró nyomozó és a bűnügyi technikus végzi a tárgy elhelyezésekor figyelembe kell venni azt, hogy a preparált tárgy környezetében ne legyen feltűnő, a telepítés megtörténtét jelenteni kell annak a személynek, aki azt engedélyezte.

A csapda realizálása: a realizálás nyílt nyomozási cselekmény, melyre akkor kerül sor, amikor a csapdatárgyat az elkövető a tervezettek szerint megához veszi. Miután a csapdagazda értesíti a nyomozhatóságot, rendkívül fontosnak számít a gyorsaság, erre azért van szükség, hogy a csapda tárgy ne tűnjön el, illetve, hogy az elkövetőként számításba jöhető személyek el ne távozhassanak, mielőtt megkezdődne a realizálás. A realizáláshoz szükséges a hatósági tanú jelenléte, valamint a csapdaanyagot láthatóvá tévő technikai eszközök. Miután megállapították, hogy a rendőrség kiérkezéséig elhagyhatja e a helyiséget olyan személy, aki a lehetséges elkövetői körbe tartozik, a realizálás céljából visszatartott személyeket át kell vizsgálni.

Amennyiben az derül ki, hogy az érintett személyek valamelyikén, a vegyi csapdához hasonló szennyeződés található, vizsgálni kell, hogy mely módon kerülhetett az illetőre az anyagból. Ha alaposan feltehető, hogy a tényleges elkövetőt sikerült leleplezni, a továbbiak során lehetőség van motozásra, házkutatásra, valamint ruházatátvizsgálására is. Akkor beszélhetünk eredményes realizálásról, ha a csapdatárgy a fenti cselekmények valamelyikénél előkerül. A további zavaró szennyezések elkerülése végett tovább kell kutatni, ha a csapdatárgy nem, kerül elő. (ORFK Oktatási és Kiképző Központ [1992], Bodrogi L.-Korom S., Dr. Gál T. [1996], Belügyi Szemle: Vígh I.-Hámori V. [1977])

3.2. Szakértői vélemény

Nem szükséges szakértői vizsgálatot indítványozni, ha az elkövető bűnösségét más bizonyítékok kellően alátámasztják. Ha azonban szakértői vélemény szükséges a csapdaanyag jelenlétének megállapításához akkor az, a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet feladatkörébe tartozik. ha a szakértői vélemény egyértelműen megállapítja, hogy a vegyi csapdaanyag, ténylegesen fellelhető az elkövetőn akkor is vizsgálni kell, hogy a csapdatárgy, vagy a csapdaanyag törvényes úton is kerülhetett e a vegyi anyaggal szennyezett személyhez. Így például nem fogott e kezét a tolvajjal, vagy nem vette e át jóhiszeműen a csapdatárgyat.

3.3 A csapda felszámolása

Eredménytelen csapda esetében fel kell azt számolni. Ha a telepítéstől számítva sok idő eltelt, a csapda jól láthatóan érintetlen, valamit lejárt a nyomozási határidő, meg kell vizsgálni, hogy mi a sikertelenség oka. A sikertelen csapda felszámolására az ad utasítást,

aki magát a telepítését is engedélyezte. Felszámolásakor az érintett helyszínt vegyi csapdaanyagától megtisztítják a preparált tárgyakat bevonják arról a helyről ahonnan telepítve lettek. (Bodrogi L-Korom S.)

3.4. Személyi csapdák

„Azok a nyílt és operatív intézkedések tartoznak ide, melyek egy adott helyszínhez kötöttek, célzózzák meg az ismeretlen elkövető illetve bűnös kapcsolatainak az elfogását.” Akkor alkalmazható, amikor a felderítő munka során, az derül ki, hogy a vizsgálni kívánt bűnöző csoport egy előre várható helyen meg fog jelenni, továbbá, ha illegális tartózkodási helyen, megtalált személyek leleplezése után indokolt a további nyomozói jelenlét az esetleges további bűntársak elfogása érdekében.

Az ilyen zárt helyiségek, úgy, mint magánlakások, vagy műhelyek esetén döntő szempont, hogy megoldható-e a helyszín biztosítása. Amennyiben erre lehetőség van, akkor is ajánlatos egy külső biztosítógyűrűt kialakítani, mert ha ez nem történik meg, az az egész rendőri intézkedés eredményességét veszélybe sodorhatja. (ORFK Oktató és Kiképző Központ [1992], Bűnügyi Operatív Tanulmányok [1968])

Például: „Budapesten 1982-ben a lengyel betörő tolvajok felderítése során, folyamatos gondot okozott illegális lakásaik feltárása, ügynökség és operatív figyelés kombinálásával sikerült megállapítani, hogy egy hatodik kerületi utcában rendelkeznek egy illegális lakással. A rendőrség megszervezte a lakás belső blokkolását, melynek eredményeként tizennyolc fő elfogására került sor. Ennek ellenére, az intézkedések során nem fordítottak kellő figyelmet a ház – ötemeletes bérház – külső biztosítására. Ennek eredménye az lett, hogy a lengyel bűnözőcsoport egyik kiemelkedő vezéregyénisége, W.A. – öt rendőri szervnek, hat érvényben lévő körözése, illetve elfogatóparancsa volt ellene kibocsájtva – elfogása nem sikerült, mivel társát előre küldte, majd észlelve a lakásban történő elfogását, a helyszínről elmenekült. A nem megfelelően szervezett személyi csapda - eredményein túl – miatt W.A. elfogására csak fél évvel később került sor, nem kevés plusz energia árán.” (ORFK Oktató és Kiképző Központ [1992] 23.o.)

A személyi csapdáknak létezik egy másik speciális területe is, amikor mesterséges veszélyhelyzetet teremtenek, melynek során ellenőrzés alatt tartható a folyamat, ha bűncselekmény elkövetésére kerül sor.

Jól példázza ezt a következő jogeset: „A magántaxizás terjedésével kialakult Budapesten egy olyan taxis társaság, akik gátlástalanul követtek el különböző bűncselekményeket – árdrágítás, vásárlók megkárosítása, garázdaság, rablás – a főváros területén. Az ügyességgel történt tárgyalásai eredményeként a rendőrségnek tudomásul kellett vennie, csak a tettenérés lehet egy komolyabb eljárás alapja. Olyan elhatározás született, hogy társadalmi ellenőrök bevonásával 'külföldi utasként' hajtanak végre ellenőrzéseket. Kapóra jött az MTV Új Reflektor Magazin ez irányú érdeklődése (1987-ben került bemutatásra). Ez annyiban módosította a felállást, hogy az utasok kiegészültek egy magnóval felszerelt újságíróval is, emellett a stáb a külső körülményeket kamerával rögzítette. Az akció eredményeként, beható ismereteket szerezhettek ezen, taxiskör üzleti etikájáról. Az egyik kocsit már ezerhatszáz forintért hajlandó volt utasait Ferihegyi reptérről a Hilton szállóhoz felhozni, ami egyébként nagyjából kétszázötven forintot fuvat. Ezen túl természetesen felajánlotta valutaváltási szolgáltatásait is, csak egy dolgot felejtett el az órát bekapcsolni. A másik kocsi egy úgynevezett gyorsító szerkezettel volt felszerelve, melynek üzemeltetésével, vezető tetszés szerinti összeget tud az órájába 'hajtani'. A végeredmény büntetőeljárások kezdeményezése volt.” (ORFK Oktatási és Kiképző Központ [1992] 23.o.)

3.5. Kombinált csapdák

Kombinált csapdákról akkor beszélünk, ha folyamatos nyomozói jelenlétet igényel a technikai csapda realizálása. Elsősorban a csapda gépkocsik telepítésénél áll fent ez a helyzet, ahol a jelenlét lehet fizikai, de előfordulhat az is, hogy a csapdaként használt gépkocsiba nyomkövetőt helyezzenek, mely által közvetített jeleket központilag figyelik, és ha szükséges el fogó brigádot lehet indítani. Szintén szükséges lehet az állandó készenlét, amennyiben a vizsgálni kívánt helyiség biztosítása nem megoldható, illetve külső szemlélő számára is feltűnő lehet.

3.6. Lebujcsapdák

„A lebujcsapda a rendőrség bűnügyi szolgálatának célobjektumhoz kötött, az operatív erőket, eszközöket telepítetten, komplexen alkalmazott operatív felderítési módszere.” A lebujcsapda, azért érdekes, mert a bűnügyi operatív munka teljes eszköztára

felvonultatható. Feladata az, hogy információkat szerezzenek a helyen tartózkodó konkrét célszemélyekről, és folyamatossága által alaposan meg lehet ismerni a megfigyelt személy szokásait, és környezetét.

3.7. Csapdaüzlet

A csapdaüzlet lényege az, hogy a bűnügyileg gyanús értékesítési körzetben lehetőséget biztosítanak arra, hogy kereskedelmi tevékenységet folytatására, amelynek következtében várhatóan bűnügyileg releváns személyek is megfordulnak, és ezáltal leleplezhetővé válnak. (ORFK Oktatási és Kiképző Központ [1992])

ÖSSZEGZÉS

Véleményem szerint a kriminalisztikai csapdák használata méltatlanul szorult háttérbe az utóbbi évtizedben, pedig egyes bűncselekménytípusoknál nagyon jó felderítési arányt lehet vele elérni. Ez azért is fordulhat elő, mert a kisebb jogellenes cselekményeket elkövetők többsége általában nem számol azzal a lehetőséggel, hogy a soron következő bűncselekmény elkövetésénél megbukik. Minél többször sikerül anélkül elkövetnie egy lopást, hogy lelepleznék, annál biztosabb a dolgában. Ráadásul a technika fejlődésével egyre professzionálisabb anyagok kerülnek a rendőrség kezébe, amelyekkel könnyedén elfoghatják az elkövetőket.

Bár a csapdák használatának jogi vonatkozása némileg kidolgozásra szorul, és ez az utóbbi években sajnos nem történt meg, és tudomásom szerint nincs is ilyen irányú tervezet, a rendőrségnek érdemes lenne vele komolyabban foglalkoznia a mindennapokban.

